

Acta Academiae Beregsasiensis

2013/1

Acta Academiae Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2013
XII. évfolyam, 1. kötet
Том XII, № 1
Volume XII, № 1

2013
Ужгород: Поліграфцентр «Ліра»

УДК 001.2

ББК 72

A-19

Az *Acta Academiae Beregsasiensis* a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos kiadványa. Jelen kötet a 2013-as év első felének magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait foglalja magába. Az intézmény tanárainak, hallgatóinak, valamint külföldi tudósok munkáit publikáló kötet a nyelvészet, irodalom, biológia, történelem, turizmus és matematika tudományágainak különböző területeit öleli fel.

www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kiadvanyaink/110-a-ii-rakoczi-ferenc-karpataljai-magyar-fiskola-tudomanyos-ekoenyve

SZERKESZTÉS: *Kohut Attila, Penckófer János*

KORREKTÚRA: *G. Várcaba Ildikó*

TÖRDELÉS: *Kohut Attila*

BORÍTÓ: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: *dr. Orosz Ildikó, dr. Szikura József*

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a

BETHLEN GÁBOR

Alapkezelő Nonprofit Zrt.

támogatta

Készült: Kálvin Nyomda, Beregszász, Kossuth tér 4. Felelős vezető: Lacz Csilla

ISBN: 978-617-596-115-5

© A szerzők, 2013

Tartalom

*

KOSZTYÓ GYULA: Szovjet ideológiai munka Kárpátalján (1944–1950). Személyi kultusz és mítoszteremtés	7
LUKÁCS ATTILA: A kárpátaljai és a magyarországi magyarság kapcsolattartásának interetnikus vonatkozásai az Antall-kormány időszakában	17
BODNÁR ALEXANDRA: Kolhozosítás Mezőkaszonban	29
SZAMBOROVSKYNÉ NAGY IBOLYA: Mire használható valójában az iskolai történelemtankönyv? (Elismert és látens szerepmeghatározások az ukrajnai történelemtankönyvekben)	39
SZENDREY ANITA: A közösségi élet felvirágzása Beregszászban Pásztor Ferenc ideérkezésével (1932–1944)	51

**

АНІСІМОВА ГАЛІНА МИКОЛАЇВНА: Вузівська лекція	63
MOLNÁR BÉLA: A magyar alapfokú képzés története	73
ILONA HUSZTI: Teaching English to Young Learners (TEYL): Insights and practical tips from a diary study	91
NYEGRE MARIANNA: Transcarpathian multilingualism	105
KOMONYI ÉVA – LÉTAI BÉLA: A kémia oktatásának feltételei Kárpátalján	115
SZALAI BERNADETT: A középiskolás történelemtankönyvek vizsgálatáról tananyag és szocializációs dimenziókban	131

***

NAGYNÉ PAKSI MARGIT: Fogyasztói attitűdök kutatása a reklámokkal, ezen belül kiemelten a humoros reklámokkal kapcsolatban	149
SZABOLCS PÁSZTOR: Special Rural and Borderland Issues in the Peripheries of Central and Eastern Europe	177
TARPAI JÓZSEF: A határ menti turisztikai együttműködések fejlődése Kárpátalja részvételével az Európai Unió keleti határán	191

THOMAS RUDOLF GERHARD Wiese: Notes on Biodiversity Conservation and Declining Discount Rates	211
--	-----

****

SEBESTYÉN ZSOLT: Földrajzi köznevek Csopey László ruszin–magyar szótárában	221
--	-----

GAZDAG VILMOS: Nyelvhasználati sajátosságok a Beregszászi Járási Kórházban	229
--	-----

BRENZOVIĆ MARIANNA: A <i>Tükör</i> című film elbeszélőszervezete	239
--	-----

HÁJAS CSILLA: A kárpátaljai magyar gyermekirodalom vázlatos története a XX. század második felétől napjainkig	245
---	-----

JEVCSÁK MELINDA: A Kárpátalján fokozottan védett <i>Narcissus poeticus</i> ssp. radiiflorus area botanikai értékelése és mikroszaporítása	253
---	-----

DEMETER LÁSZLÓ: A Szernye-csatorna menti Seleszta kiserdő cönológiai vizsgálata	263
---	-----

ПЕТЕНЬКО В.О. – ПЕЧОРА О.О.: Теорема про фінальні ймовірності для одного класу неоднорідних ланцюгів Маркова	273
--	-----

*****

PÉCSI ANDREA: Recenzió. Navracsics Judit – Szabó Dániel: <i>A mentális folyamatok a nyelvi feldolgozásban</i> . Pszicholingvisztikai tanulmányok III. Budapest, 2012, Tinta Könyvkiadó, 402 p.	279
---	-----

*****

ESEMÉNYNAPTÁR (2012/2013. tanév I. félév).....	284
--	-----

Nyelvhasználati sajátosságok a Beregszászi Járási Kórházban

Rezümé A szláv kölcsönszavak a kárpátaljai magyar nyelvjárások szerves velejárói. E szavak használati mértéke az egyes nyelvi szintereken azonban nagymértékben eltérhet. A szaknyelvekben gyakrabban fordulnak elő, mint például a szépirodalomban, ami elsősorban az államnyelvi felsőoktatással magyarázható.

Jelen tanulmányom során a Beregszászi Járási Kórház traumatológiai osztályán adatszolgáltatott keleti szláv lexikai elemek katalógizálásával és különböző szempontú kategorizálásával foglalkozom.

Резюме Слов'янські лексичні вкраплення є органічними елементами закарипатських угорських говірок. Ступінь використання цих елементів у різних сферах суспільного життя неоднаковий. Як елементи термінології слов'янізми використовуються частіше, ніж у мові художніх творів. Це пояснюється тим, що мовою більшості вищих навчальних закладів є українська.

Предметом дослідження є каталогізація та категоризація слов'янізмів, які було зібрано автором у травматологічному відділенні Берегівської центральної районної лікарні.

Bevezetés

Az elmúlt év végén egy szerencsétlen „félrelépés” miatt a Beregszászi Járási Kórház traumatológiai osztályának a szolgáltatásait kellett igénybe vennem. Mielőtt azonban még valaki félreértene a dolgot, s azt hinné, hogy a házasságtörés miatt kerültem kórházba, elárulom, hogy a félrelépés ez esetben a járás közben tett rossz lépés volt, aminek következtében műtétre szoruló kétoldali bokatörést szenvedtem. Fájdalmaim enyhülésével nem tudtam nem odafigyelni az általam eddig is vizsgált nyelvi jelenségekre, vagyis a kárpátaljai magyar nyelv szláv kölcsönszavainak a használatára, s elkezdtem feljegyezni azokat a mondatokat, amelyekben e szavak elhangoztak. A kéthétnyi kórházi pihenésem második felében, vagyis körülbelül nyolc nap alatt elég terjedelmes, 64 szót tartalmazó szólistát sikerült összegyűjtenem. Jelen tanulmányban ezt a szólistát kívánom az olvasók elé tárni.

Nyelvhasználat

A kárpátaljai, s ezen belül a beregszászi egészségügyi intézmények nyelvhasználatáról eddig meglehetősen kevés információval rendelkezünk. Egy 2003-ban készült vizsgálat keretében Márku Anita a járási poliklinika nyelvhasználatát is érintő írásában arról olvashatunk, hogy a kétnyelvű feliratok ellenére a magyar anyanyelvű betegek az ukrán és orosz nyelvű orvosokkal és nővérekkel csak nehezkésen tudják magukat megértetni (MÁRKU 2003: 102–103). Ez alapján hasonló

* PhD-hallgató, ELTE BTK, Szláv Nyelvészeti Doktori Program; a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola volt hallgatója. A tanulmányt dr. Bárány Erzsébet lektorálta.

nyelvi helyzetet feltételezhetünk a járási kórház esetében is. S ha ezt tesszük, akkor valójában nem is tévedünk.

A kórház iktatójába érkezve valóban ukrán nyelvű személyzettel találjuk szembe magunkat, s a kórlap kitöltése is ukrán nyelven zajlik. A beteghez (ez esetben a hozzám) érkező ügyeleti és a röntgenfelvételt készítő orvosok sem beszélnek magyarul, sőt az utóbbi csak oroszul válaszol az általam ukrán nyelven feltett kérdésekre is. A diagnózis felállítását követően egyenesen a traumatológiai osztályra visznek, ahol hamar kiderül, hogy az előbb már említett ügyeleti orvoson kívül az akkor szolgáló nővérek mindegyike magyar nyelvű, sőt olyan is akad közöttük, aki csak nehézkesen boldogul az államnyelv használatával.

Az osztályon eltöltött 16 nap alatti tapasztalataim alapján, igaz pontos felmérés hiányában, a körülöttem megforduló személyzetet a nyelvhasználat alapján a következő csoportokba sorolnám: magyar domináns kétnyelvű (kb. 60%); ukrán–magyar balansz kétnyelvű (kb. 10%), ukrán domináns kétnyelvű (kb. 10%), ukrán nyelvű (kb. 20%). A magyar anyanyelvűek ilyen mértékű aránya azzal indokolható, hogy az osztályon dolgozó alkalmazottak elsősorban a környező és egyértelműen magyar többségű településekről kerülnek ki (Jánosi, Beregdéda, Nagymuzsaly stb.). Körülbelül ez a megoszlási arány érvényesül az osztályon fekvő betegek körében is.

A fentebb leírt körülmények alapján kijelenthető az, hogy a járási kórház egésze és azon belül a traumatológiai osztály is a magyar és a szláv (orosz/ukrán) nyelvek, illetve az e nyelveket beszélő személyek mindennapi érintkezésének színtere, ahol az érintkező személyek gyakorlatilag kétnyelvűsége kényszerülnek. Ez természetesen érvényes mind az ukrán/orosz, mind pedig a magyar nyelvű beszélőkre. Ugyanakkor nem szabad arról sem megfeledkeznünk, hogy a kisebbségi helyzetű magyarok a jogi szabályozás és az ebből fakadó presztízskülönbségek végett gyakran kényszerülnek a másodnyelv használatára. Ennek megfelelően nyelvükben fokozottan észlelhetők a másodnyelvi hatások is, melyek leggyakrabban a szókészlet szintjén, a kölcsönszók használatában mutatkoznak meg (Lanstyák 2006: 15). A mindennapi használat miatt meghonosodott kölcsönszók a megszőkás eredményei, melyeket a bilingvis nyelvközösségekben élők naponta használnak munkájuk során, bevásárlás közben, a szomszédal való kommunikációban stb. A beszélő ismeri ezek magyar megfelelőjét, de mivel élőnyelvi használatukra ritkán kerül sor, a passzív szókincsbe kerültek át (CSERNICSKÓ 1995: 139–140).

A köznyelvi kommunikáció mellett mindenképp külön figyelmet kell fordítani a szaknyelvekre is. Hiszen ezeknél jobb esetben az államnyelvből fordított szak- és tankönyvek, rosszabb esetben pedig az államnyelvi oktatás kizárólagossága miatt fokozottan érvényesülnek a másodnyelvi hatások (BALÁZS 2009: 199). A határon túli magyar nyelvvaltozatokban ennek következtében gyakorlatilag eltűnnek a magyar szaknyelvek (BALÁZS 2003: 9). Különösen igaz ez a kárpátaljai magyar szaknyelvekre, mivel ezek többsége (kivéve a humán szakokat) csak

szóbeli formában létezik (CSERNICSKÓ 2003b: 62). A beszélt nyelvi változatok esetében ugyanis még nagyobb intenzitással érvényesülnek a kontaktushatások, hiszen „a szakiskolákban, illetve az egyetemeken a tanulók orosz vagy ukrán nyelven sajátítják el a szakkifejezéseket, s így a magyar szakszavakat vagy nem is ismerik, vagy ha ismerik is, alig használják, mivel így a vegyes nyelvű munkaközösségekben könnyebben megértik egymást” (GYÖRKE 1991: 70–71).

A másodnyelvi hatás: kódváltások és kölcsönszavak

Az adott közösség (az alkalmazottak többnyire állandó és a betegek folyamatosan változó csoportja) nyelvi összetétele következtében sokszor alakulnak ki érdekes beszédhelyzetek is. Az ukránul feltett kérdésre magyar válasz érkezik, vagy fordítva. Pl.:

Beteg: Doktor úr, nagyon fáj a csípőm, nem tudok csak a székre támaszkodva járni.

Orvos: А чого вам ходити? Лягайте собі спокійно!

De a beszélgetések során igen gyakran hallhatóak a különböző típusú kódváltások is, amelyek között a leggyakoribb a megerősítő céllal elhangzó ismétlés, illetve az idézés (a kódváltás típusairól lásd CSERNICSKÓ 2003a; MÁRKU 2008, 2009). Pl. az ápolónők esti beszélgetései során gyakran észlelhetők efféle jelenségek:

Na, és akkor meg azt mondja nekem, hogy ez már nem annyi, mert ez más fazon, ez már drágább, тобто це буде дорожче. Oszť semmivel sem különb, mint a másik.

Ő mindig csak a mási munkáját szereti kritizálni: А нід ліжком хто буде нідмурати? Mindig az a baja, mintha én nem törölném fel az ágyak alatt.

Ugyanakkor ezeknél jóval gyakrabban találkozhatunk az ukrán és orosz nyelvből kölcsönzött szavak használatával. E szavak jelentős hányada a kárpátaljai és a Beregszászi járás magyar nyelvjárásainak is szerves elemei, míg egy bizonyos részük szaknyelvi elemként csak ritkábban és speciális nyelvhasználati színtereken használatos (pl. egészségügy, oktatás).

A tanulmány további részében az adatolt kölcsönszavak értelmező-etimológiai szótárlistáját és a különböző szempontok szerinti kategorizációját tárom az olvasók elé.

A szótár szócikkei a következő séma szerint épülnek fel:

Elöl áll a címszó a maga helyesírási alakjában. Ezt az adott elem szófaja és nyelvtani szerelése, illetve a fonetikai transzkripcióban közölt nyelvjárási alakja követi. Majd megadom az átadó nyelv vagy nyelvekben előforduló standard változat eredeti (cirill betűs) alakját és a magyar jelentését is. A szócikket az adott szót tartalmazó példamondat és a fogalomkör szögletes zárójelben megadott sorszáma zárja.

- aparát** fn. '-t, '-ja – *aparát* < ukr. 'апарат'; or. 'аппарат'; – 1. készülék, műszer; — *Még mindig nem jó az aparát.* [1]
- aptecska** fn. '-t, '-ja – *aptecska* < ukr. 'аптечка'; or. 'аптечка'; – elsősegélycsomag; (házi, úti) gyógyszerkészlet; — *Megnézem, hogy itt van-e az aptecskám.* [1]
- bacsok** fn. '-t, '-ja – *bacsok* < or. 'бачок'; – tartály; — *Valami jó tündér feltette a bacsoknak a tetejét.* [3]
- bál** fn. '-t, '-ja – *bál* < ukr. 'бал'; or. 'бал'; – pontszám; — *Egy hete kértem, hogy mutassa meg, hány bálom van.* [2]
- bánka** fn. '-t, '-ja – *bánki* < ukr. 'банка'; or. 'банка'; – befőttesüveg; — *A bánkát is vissza kell neki adni.* [3]
- beszedka** fn. '-t, '-ja – *beszedka* < or. 'беседка'; – pavilon; lugas; — *Egy fehér beszedkából szokták árulni a dinnyét.* [8]
- bezákázál** ige – *bezákázál* < ukr. 'заказати'; or. 'заказать'; – megrendel; — *Valamit biztos bezákázáltál náluk.* [8]
- bint** fn. '-t, '-ja – *bint* < ukr. 'бинт'; or. 'бинт'; – 1. kötés, pólya; 2. kötszer, fásli; — *Mindjárt ki fogjuk cserélni a bintet.* [1]
- blát** fn. '-t, '-ja – *blát* < ukr. 'блат'; or. 'блат'; – protekció; — *Nagyon kihasználják a blátjukat.* [8]
- bufer** fn. '-t, '-ja – *bufer* < ukr. 'буфер'; or. 'буфер'; – ütköző, lökhárító; — *Összetört a rács, a kapot és a bufer is.* [7]
- bulocska** fn. '-t, '-ja – *bulocska* < ukr. 'булочка'; or. 'булочка'; – zsemle; — *Hoztam neked lekváros bulocskát is.* [4]
- dezsurálni** inf. – *dezsurálni* < or. 'дежурить'; – őrködni; ügyelni, felvigyázni; — *Ez még akkor volt, mikor dezsurálni jártam.* [6]
- expert** fn. '-t, '-ja – *expert* < ukr. 'експертиза'; or. 'экспертиза'; – szakértői vizsgálat (általában a véralkoholszint megállapítására); — *Biztos őt is elviszik expertre majd.* [1]
- főszesztra** fn. '-t, '-ja – *főszesztra* – hibrid kölcsönző, a magyar *fő* és az < ukr. 'сестра'; or. 'сестра' összetételéből; – főnövér; — *Az lehet itt a főszesztra.* [1]
- grecka** fn. '-t, '-ja – *grecka* < ukr. 'гречка'; or. 'гречка'; – tatárka, hajdinakása; — *Vittél haza greckát is?* [4]
- individuáljna** fn. '-t, '-ja – *individuáljna* < ukr. 'індивідуальна'; or. 'индивидуальна'; – önálló, egyéni (munka); — *Holnap le kell adnom az individuáljnat.* [2]
- insztrument** fn. '-t, '-ja – *insztrument* < ukr. 'інструмент'; or. 'инструмент'; – eszköz; műszer; — *Megvan, hogy milyen műtetre milyen insztrumentek kellene.* [1]
- kápeljnica** fn. '-t, '-ja – *kápeljnica* < or. 'капельница'; – csepegtető; infúzió; — *A kápeljnicához kétféle orvosság is van.* [1]
- kapot** fn. '-t, '-ja – *kapot* < ukr. 'капот'; or. 'капот'; – motorháztető; — *Összetört a rács, a kapot és a bufer is.* [7]

- komengyirovka** fn. '-t, '-ja – *komengyirovka* < or. командировка; – kiküldetés, misszió; — *A kutyát elvitte magával a komengyirovkába*. [6]
- korpusz** fn. '-t, '-ja – *korpusz* < ukr. 'корпус'; or. 'корпус'; – (ház) tömb; épület-szárny; — *Ez az új korpuszban van*. [1]
- kröska** fn. '-t, '-ja – *kröska* < ukr. 'кришка'; or. 'крышка'; – fedő (az üvegedényen); — *A kröska rá van nyomva*. [3]
- moduljna** mn./fn. '-t, '-ja – *moduljna* < ukr. 'модульна'; or. 'модульная'; – témazáró; modulzáró (dolgozat); — *Neked még moduljnat is kell írnod*. [2]
- náprávlényie** fn. '-t, '-ja – *náprávlényie* < or. 'направление'; – kórházi beutaló; — *Az a doki, aki a náprávlényiét írta*. [1]
- oblásznij** mn. – *oblásznij* < ukr. 'обласний'; – területi; — *Ez nem oblásznij műhely volt*. [8]
- obsi** fn. '-t, '-ja – *obsi* < or. 'общезитие'-ből képzett magyar diáknyelvi forma; – 1. diáktothon; — *Az obsiba nincsen senki, akitől megkérdezhetnéd?* [2]
- ofisz** fn. '-t, '-ja – *ofisz* < ukr. 'офіс'; or. 'офис'; – iroda; hivatal; — *Andriska az ofiszban van*. [5]
- ohorona prácjá** fn. '-t, '-ja – *ohorona prácjá* < ukr. 'охорона праця'; – munka-védelem; — *Az ohorona prácjá már megvan*. [2]
- optovij** mn. – *optovij* < ukr. 'оптовий'; or. 'оптовый'; – nagybani (piac); nagyke-reskedelmi; — *Mindig az optovij piacra jár vásárolni*. [8]
- pácski** fn. '-t, '-ja – *pácski* < ukr. 'пачка'; or. 'пачка'; – köteg; csomag; — *Kell egy pácski A4-es lap is*. [2]
- pápka** fn. '-t, '-ja – *pápka* < ukr. 'папка'; or. 'папка' – mappa, irattartó; — *Csak a fájl és a pápkát hagyja meg magának*. [2]
- pára** fn. '-t, '-ja – *pára* < ukr. 'пара'; or. 'пара' – órapár, 2x45 perc; — *Ültünk a párán, amikor bejött az anyja*. [2]
- plán** fn. '-t, '-ja – *plán* < ukr. 'план'; or. 'план'; – vázlat; terv, tervezet; — *A plánt azt mindig beírom*. [2]
- pljonka** fn. '-t, '-ja – *pljonka* < or. 'плівка'; – film; röntgenkép; — *Meg kell várni, hogy megszáradjon a pljonka*. [1]
- poliklinika** fn. '-t, '-ja – *poliklinika* < ukr. 'поліклініка'; or. 'поликлиника'; – rendelőintézet, ambulancia; — *Kezdet hullni a hajam, elmentem a poliklinikára*. [1]
- poncsik** fn. '-t, '-ja – *poncsik* < ukr. 'пончик'; or. 'пончик'; – fánk; — *Elosztod a kaját és a poncsikot, és kész*. [4]
- prakticsnája** fn. '-t, '-ja – *prakticsnája* < or. 'практична'; – gyakorlati (foglal-kozás); — *A prakticsnáján semmit nem csinálunk*. [2]
- protokol** fn. '-t, '-ja – *protokol* < ukr. 'протокол'; or. 'протокол'; – jegyző-könyv; — *Egyből kiírta nekem a protokolt*. [8]
- pup** fn. '-t, '-ja – *pup* < or. 'пуп'; – köldök; — *Fog kapni egy injekciót a pupiába*. [1]
- rajkom** fn. '-t, '-ja – *rajkom* < ukr. 'районний комітет'; or. 'районный комитет'; – járási tanács; — *A parkban ültem a rajkossal szemben*. [5]

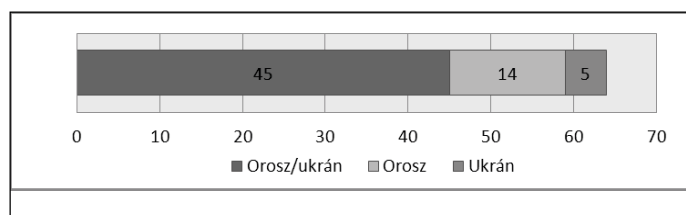
- regisztratúra** fn. '-t, '-ja – *regisztratúra* < ukr. 'регістратура'; or. 'регистратура'; – iktató (hivatal); — *Mondták, menjek a regisztratúrára*. [1]
- remontolni** inf. – *remontolni* < ukr. 'ремонтувати'; or. 'ремонтировать'; – javítani, szerelni; — *Kiégett valami lámpa, azt fogják remontolni*. [8]
- rezultát** fn. '-t, '-ja – *rezultát* < ukr. 'результат'; or. 'результат'; – eredmény; — *Már csak a rezultátot kell megvárnia*. [1]
- rozetka** fn. '-t, '-ja – *rozetka* < ukr. 'розетка'; or. 'розетка'; – csatlakozóaljzat; foglalat; — *A rozetkával volt ottan probléma*. [8]
- sinelj** fn. '-t, '-ja – *sinelj* < ukr. 'шинель'; or. 'шинель'; – köpeny; télikabát; — *Nyár volt, de sineljbe kellett lenni*. [6]
- szanitárka** fn. '-t, '-ja – *szanitárka* < ukr. 'санітарка'; or. 'санитарка'; – 1. ápoló, (beteg) ápoló; — *Mindjárt jön a szanitárka és kiviszi majd*. [1]
- szerzsánt** fn. '-t, '-ja – *szerzsánt* < ukr. 'сержант'; or. 'сержант'; – őrmester; — *A szerzsánt mondta, hogy lefutsz hat kilométert*. [6]
- szesztricska** fn. '-t, '-ja – *szesztricska* < ukr. 'сестричка'; or. 'сестричка'; – nővér; — *A szesztricska szólt, hogy csend legyen*. [1]
- szilhoztechnika** fn. '-t, '-ja – *szilhoztechnika* < ukr. 'сільгозптехніка'; – mezőgazdasági gépellátó; — *A szilhoztechnikában volt könyvelő*. [5]
- szisztéma** fn. '-t, '-ja – *szisztéma* < ukr. 'система'; or. 'система'; – csepegető rendszer; infúzió; — *Tessék, lemenni a patikába és venni egy szisztémát*. [1]
- szkoraja** mn./fn. '-t, '-ja – *szkoraja* – az or. 'скоро́я медицина́нская помо́щь' köznyelvi „скоро́я” változatának az átvétele; – mentőautó; — *Magát szkorajával hozták be?* [1]
- szok** fn. '-t, '-ja – *szok* < or. 'сок'; – gyümölcsből készült üdítőital; — *Öntől nekem egy kis szokot?* [4]
- szutki** fn. '-t, '-ja – *szutki* < or. 'сутки'; – teljes (24 órás) munkanap; — *Nekem ebbe a hónapba hét szutkim lesz*. [1]
- terapevt** fn. '-t, '-ja – *terapevt* < ukr. 'терапєвт'; or. 'терапевт'; – belgyógyász; — *Még a terapevt is fog jönni magához*. [1]
- tituljna** mn./fn. '-t, '-ja – *tituljna* < ukr. 'титульна'; – borító, címlap; — *Csak a tituljnát javítsd ki, és kész*. [2]
- tumbocska** fn. '-t, '-ja – *tumbocska* < ukr. 'тумбочка'; or. 'тумбочка'; – éjjeli-szekrény; — *Reggelre rendet kellene rakni a tumbocskáján*. [1]
- ucszakovij** mn./fn. '-t, '-ja – *ucszakovij* < or. 'участковий'; – körzeti (orvos vagy rendőr); — *Megkérdezem majd az ucszakovijt*. [1]
- ukol** fn. '-t, '-ja – *ukol* < ukr. 'укол'; or. 'укол'; – injekció; — *Ez most tabletta vagy ukol lesz?* [1]
- uzi** fn. '-t, '-ja – *uzi* < mozaikszó, az ukr. 'ультразвукова інтроскопія → узи'; or. 'ультразвуковая интроскопия → узи' átvétele; – ultrahang (vizsgálat); — *Már uzira is voltam vele*. [1]
- vizitka** fn. '-t, '-ja – *vizitka* < ukr. 'визитка'; or. 'визитная карточка'; – névjegykártya; — *Nekem megvan az orvos vizitkája*. [1]

- vojenkomát** fn. '-t, '-ja – *vojenkomát* < or. 'военкомат «военный комиссариат»'; – hadkiegészítő parancsnokság; — *A vojenkomát melletti pizzériába menjünk.* [5]
- zágsz** fn. '-t, '-ja – *zágsz* < ukr. 'заре'; or. 'заре'; – anyakönyvi hivatal; — *Már mentek a zágszba, mire én odaértem.* [5]
- znyimok** fn. '-t, '-ja – *znyimok* < ukr. 'знімок'; – (röntgen) felvétel; fénykép; — *Majd holnap megmutassa a znyimok.* [1]
- zurnál** fn. '-t, '-ja – *zurnál* < ukr. 'журнал'; or. 'журнал'; – napló; osztálykönyv; — *Beírják az adatokat a zurnálba.* [1]

Az átadó nyelvek szerinti megoszlás

Az átadó nyelvek szerinti osztályozásra szintén nagy hangsúlyt helyeznek a nyelvészek. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokat ért szláv hatás, mely egyaránt lehet ukrán és orosz is, kétségtelenül a szovjet érában volt a legerősebb (Kótyuk 2007: 95) és ennek megfelelően az 1945 utáni átvételekben az orosz elemek túlsúlya figyelhető meg (LIZANEC 1993: 54).

A begyűjtött szláv eredetű elemek közül 45 mindkét nyelvben (az ukránban és az oroszban is) előfordul. Az adatolt lexikai elemek jelentős hányadát (14 szó) az orosz eredetű szavak képezik. E megoszlás elsősorban azzal magyarázható, hogy az ukrán nép az évszázadok során orosz uralom alatt élt, s nyelvét is csupán orosz egyik nyelvjárásaként definiálták. Ezt fokozta az is, hogy a szovjet érában az orosz nyelv használati köre szinte minden nyelvhasználati szintre kiterjedt (CSERNICKSKÓ 1998a: 213, 2003c: 67). Az ukrán nyelv presztízse és a környező nyelvekre való kihatása a független Ukrajna létrejöttével, azaz 1991-től erősödött meg ténylegesen. E hatást látszik igazolni az a tény is, hogy csupán 5 ukrán nyelvi elemet adatoltunk (lásd 1. ábra).

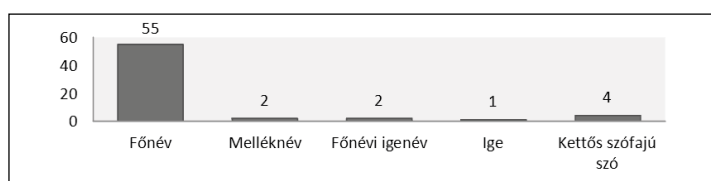

1. ábra. A szavak megoszlása a szláv nyelvekben való meglétük szerint

Fontos azonban azt is megjegyezni, hogy sok esetben csupán a kölcsönző hangalakja segít az egyik vagy másik nyelvi eredet megállapításában, mivel bizonyos szavak az ukrán és az orosz nyelvben eltérő alakban használatosak. Pl. a *szok* szó hangalakja alapján egyértelműen az or. 'сок' és nem az ukr. 'сік' átvétele, míg az *ohorona prácjá* ugyanezen elv alapján nem az or. 'охрана труда', hanem az ukr. 'охорона праця' átvétele.

Szófaji besorolás

A kontaktológiai szakirodalom szerint nyelvi univerzálénak számít, hogy nyelvi kontaktushelyzetben a főnevek, az igék és a melléknevek kölcsönözhetők egyik nyelvből a másikba a legkönnyebben (BARTHA, 1993: 105). A kárpátaljai magyar nyelvváltozatok lexikai kölcsönzéseinek túlnyomó többsége is főnév és melléknév (vö. pl. KÓTYUK, 2007; MÁRKU 2008). Ez az arány jól tükröződik a fentebbi szólista estében is. Az adatolt szavak közül 55 főnév, 2-2 főnévi igenév és melléknév, 1 ige és 4 kettős szófajú szó (lásd 2. ábra.).

2. ábra. Az adatolt szavak szófaji megoszlása

Fogalomköri csoportosítás

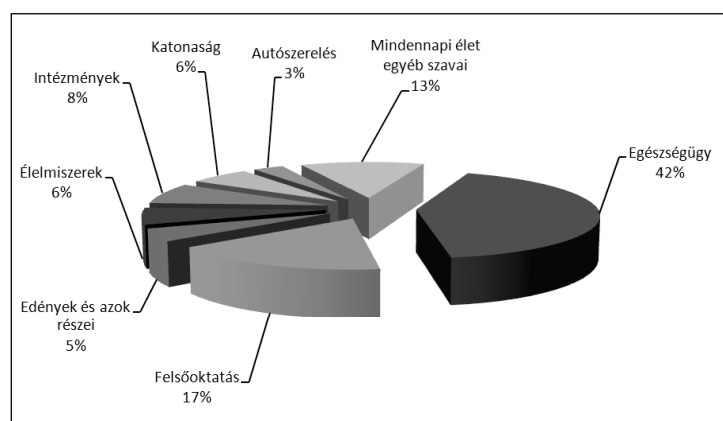
A nyelvészek többsége szerint a kölcsönszavak fogalomkörökbe való sorolása által pontosabban kirajzolódnak azok a nyelvhasználati szinterek, melyeknél fokozott mértékben érvényesül a szláv nyelvi hatás. Ugyanis a szókölcönzés mértéke és jellege regiszterenként, földrajzi és társadalmi dialektusonként eltérő lehet. Lényegesen nagyobb például a kölcsönszavak aránya a beszélt szaknyelvekben, mint a szépirodalomban (CSERNICKÓ–HIRES 2003: 127). Ennek következtében a másodnyelvi elemek fogalomköri csoportosítása már nem újszerű dolog a nyelvészetben. Az egyes munkák azonban fogalomköri kategorizáció során jelentős eltéréseket is mutathatnak, melyek főleg a katalogizált elemek eltéréséből fakadhatnak.

Kótyuk István monográfiájában 21 csoportra osztva tárja olvasói elé az általa begyűjtött 247 lexikai elemet: 1. az ember tulajdonsága, külseje, cselekedetei; 2. testrészek; 3. rokon és egyéb emberi kapcsolatok; 4. ruházat, mosás; 5. gasztronómia, étkezés; 6. házi szövés-fonás; 7. a ház berendezése; 8. gazdálkodási eszközök, épületek, helyiségek; 9. kultúrnövények, természetük, megművelésük; 10. vadnövények; 11. állattenyésztés, az állatok sajátosságai; 12. állatvilág; 13. népi gyógyászat; 14. vallás, szokások, hiedelmek; 15. ének, tánc, szórakozás; 16. állami, társadalmi és politikai élet; 17. nemzetek, népek megnevezései; 18. földrajz; 19. elvont fogalmak; 20. határozószók, indulatszók, segédszók.; 21. egyéb (KÓTYUK 2007: 71–73).

Gazdag Vilmos (2010, 2012) az általa adatolt szláv szavakat 17 tematikai csoport szerint osztályozza: 1. Mindennapi élet; 2. Ruházat; 3. Gasztronómia, ételek, italok; 4. Növények; 5. Foglalkozások, tisztségek; 6. Intézmények;

7. Dokumentumok; 8. Járművek, közlekedési eszközök és azok részei; 9. Nemzetek népek megnevezése; 10. Vallás; 11. Pénzügy; 12. Fogalmak; 13. Egészségügy; 14. Edények; 15. Szervezetek, pártok; 16. Munkaeszközök; 17. Közigazgatás.

Épp ezért én is megpróbálkoztam az általam lejegyzett kölcsönszavakat fogalomkörönként csoportosítani. Ehhez nyolc fogalomkört hoztam létre: 1. Egészségügy, kórház (27 szó); 2. Felsőoktatás (11 szó); 3. Edények és azok részei (3 szó); 4. Élelmiszerek (4 szó); 5. Intézmények (5 szó); 6. Katonaság (4 szó); 7. Autószerelés (2 szó); 8. Mindennapi élet egyéb szavai (8 szó).

3. ábra. Fogalomköri megoszlás

A vizsgálat helyszínének megfelelően a legtöbb lexikai elem az egészségügyhöz kapcsolódik. Ugyancsak nagy számban fordulnak elő a felsőoktatás tárgykörébe tartozó szavak is, ami azzal magyarázható, hogy az egyik szobatársam a Munkácsi Kereskedelmi Technikum hallgatójaként gyakran folytatott csoporttársaival a tanulmányait érintő telefonbeszélgetést. A további fogalomkörökbe sorolt szavak pedig a betegek és az őket látogató rokonok, illetve az osztály munkásainak (orvosok, ápolók, takarítók) magánjellelű beszélgetéseiből kerültek rögzítésre.

Összegzés

Jelen dolgozat során elsőként került megvizsgálásra a Beregszászi Járási Kórház, s ezen belül a traumatológiai osztály nyelvhasználata. A megfigyelések alapján bizonyítást nyert az, hogy a dokumentáció során csak az államnyelv használatos. Az élő beszédben viszont inkább a magyar nyelv dominanciája figyelhető meg, ami azzal magyarázható, hogy az osztály dolgozóinak a többsége magyar nemzetiségű, illetve a Beregszász környéki magyarlakta települések valamelyikén él. A magán és a szaknyelvi kommunikáció során erős a másodnyelvi hatás, ami első sorban a kódváltások és a kölcsönszavak használatában mutatkozik meg.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BALÁZS GÉZA: *Euroterminológia és a magyar nyelv. Szaknyelvi kommunikáció és nyelvstratégiai munka*. In: Magyar Orvosi Nyelv, 2003. évfolyam 1. szám, p. 9–12.
- BALÁZS GÉZA: *Szaknyelvi nyelvhelyességi ajánlások*. In: BÖSZE PÉTER szerk. A Magyar Orvosi Nyelv tankönyve. Medicina Könyvkiadó, Budapest, 2009, p. 197–211.
- BARTHA CSILLA: *Egy amerikai magyar közösség nyelvhasználatának szociolingvisztikai megközelítései*. Kandidátusi értekezés. Kézirat. Budapest, 1993.
- CSEERNICSKÓ ISTVÁN: *A kárpátaljai magyarság és a kétnyelvűség (1945–1993)*. In: KASSAI ILONA szerk., *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*, MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest, 1995, p. 129–145.
- CSEERNICSKÓ ISTVÁN: *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó–MTA Kisebbségkutató Műhely, 1998.
- CSEERNICSKÓ ISTVÁN: *A kódváltás*. In: CSEERNICSKÓ ISTVÁN szerk. A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba. Beregszász, Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 2003a, p. 120–125.
- CSEERNICSKÓ ISTVÁN: *A kárpátaljai magyar nyelvváltozatok*. In: CSEERNICSKÓ ISTVÁN szerk. A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba. Beregszász, Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 2003b, p. 57–65.
- CSEERNICSKÓ ISTVÁN: *A kárpátaljai magyar lakosság által használt orosz nyelvváltozatok*. In: CSEERNICSKÓ ISTVÁN szerk. A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba. Beregszász, Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 2003c, p. 66–67.
- CSEERNICSKÓ ISTVÁN – HIREK KORNÉLIA: *A kölcsönzés*. In: CSEERNICSKÓ ISTVÁN szerk. A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba. Beregszász, Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 2003, p. 125–138.
- GAZDAG VILMOS: *Szláv eredetű lexikai elemek a Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban (Kárpátalja, Ukrajna)*. In: Határhelyzetek III. Önmeghatározási kísérletek: hagyományörzéstől a nyelvi identitásig. Szerkesztő: FÁBRI ISTVÁN – KÖTÉL EMŐKE. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 2010, p. 124–160.
- GAZDAG VILMOS: *Másodnyelvi elemek a kárpátaljai Beregvidék magyar lakosságának nyelvhasználatában*. In: BÁRDOSI VILMOS szerk. A szótól a szövegig az MTA Modern Filológiai Társasága tudományos konferenciájának előadásai Budapest, 2011. jún. 21–22. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához sorozat 137. tagja. Tinta Kiadó, Budapest, 2012, p. 75–86.
- GYÖRKE MAGDOLNA: *A kárpátaljai magyar szaknyelvek*. In: *Kétnyelvűség a Kárpát-medencében*. Kiadja a Széchenyi társaság a Pszicholingva Nyelviskola közreműködésével. Budapest, 1991, p. 70–71.
- KÓTYUK ISTVÁN: *Az ungi magyar nyelvjárás ukrán jövevényszavai — Украинские заимствования в ужанском венгерском говоре*. Szerkesztette és az előszót írta ZOLTÁN ANDRÁS. Kiadja a Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Tanszéke. Nyíregyháza, 2007.
- LIZANEC PETRO: *Ukrán valamint orosz elemek a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban*. In: Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993, p. 50–56.
- MÁRKU ANITA: *A magyar nyelv Beregszász szolgáltató egységeiben, boltjaiban, éttermeiben és a piacon, valamint az orvosi rendelőben*. In: CSEERNICSKÓ ISTVÁN szerk. A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba. Beregszász, Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 2003, p. 100–104.
- MÁRKU ANITA: *Érvényes történetek. Nyelvválasztási és kódváltási kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar fiatalok körében*. Monográfia. Rákóczi-füzetek XLVIII. PoliPrint Kft. – KMF, Ungvár–Beregszász, 2008.
- MÁRKU ANITA: *A kárpátaljai magyarok kétnyelvű nyelvhasználatára pszicholingvisztikai megközelítésben*. In: KÁRMACSI ZOLTÁN és MÁRKU ANITA szerk. *Nyelv, identitás és anyanyelvi nevelés a XXI. században*. Ungvár, PoliPrint, 2009, p. 107–112.